

CILEC

A la recerca de Juan Camacho

ENTREVISTA: MARTA CARNICÉ / DAVID SERRANO

FOTOGRAFIES: ARXIU CILEC

UN SUPERVIVENT DESCONEGUT

El maig de 2007 vam acompanyar un grup d'estudiants als actes de commemoració de l'alliberament del camp de concentració nazi de Mauthausen, a l'Alta Àustria. Els actes van ser, com habitualment, extremadament emotius, malgrat la migradesa de la delegació formada pels supervivents republicans. Cada any que passa és un malaurat compte enrere. Però en aquell marc va aparèixer algú especial, un andalús exiliat primer a l'Argentina i posteriorment a l'Uruguay, supervivent del camp i que mai no havia tornat a trepitjar aquell espai de l'horror i de la mort. Havia viatjat a Catalunya, això sí, amb la seva dona, però mai fins llavors no havia aconseguit de reunir les forces suficients per tornar-hi. Es tracta de Juan Camacho. Profundament impressionat pel record, es passejava silenciosos per cada espai, Gusen, Hartheim, Mauthausen, Ebensee... Però aviat vam connectar arran de la seva experiència en el kommando format exclusivament per republicans i liderat pel valencià César Orquín i Serra. El fet que en coneguéssim les seves històries de vida va fer establir un vincle especial. Un vincle que va perllongar-se des de la distància i que venia motivat per dues raons. D'una banda el seu esperit positiu, alegre, constructiu i actiu. De l'altra, el fet que el seu testimoniatge se'ns mostrava fresc, nou, sense els apriorismes als quals estem acostumats entre aquells que s'han convertit en les "veus" de la memòria.

ESTRÈS DE CONTACTES

Les possibilitats de trobar noves vies per aprofundir en el Kommando César, del qual formava part Joaquim Amat Piniella, van fer que dissenyéssim un projecte per tal de recuperar-ne la seva memòria completa en dos formats: escrit i audiovisual. El projecte va entrar a formar part dels que es troben sota el paraigües de la Direcció General de la Memòria Democràtica, gràcies a l'ajut del qual vam poder fer tot el treball de camp tant a Buenos Aires com a Montevideo, especialment. >

Allí, però, vam establir força contactes a tots nivells. A nivell polític, vam ser atesos pel Viceministre de Cultura de l'Uruguay, Felipe Michelini, un dels fills del President assassinat a Buenos Aires, un cop exiliat. També vam entrar en contacte amb María Elena Martínez Salgueiro, Directora de Derechos Humanos del Ministeri d'Educació i Cultura del govern de la República Oriental de l'Uruguay. I va ser ella qui ens va dur finalment fins a Óscar Destouet, Director de Memoria Histórica del Ministeri d'Educació i Cultura del govern de la República Oriental de l'Uruguay.

Juan, amb els companys del camp un cop alliberats, en un cafè de París.

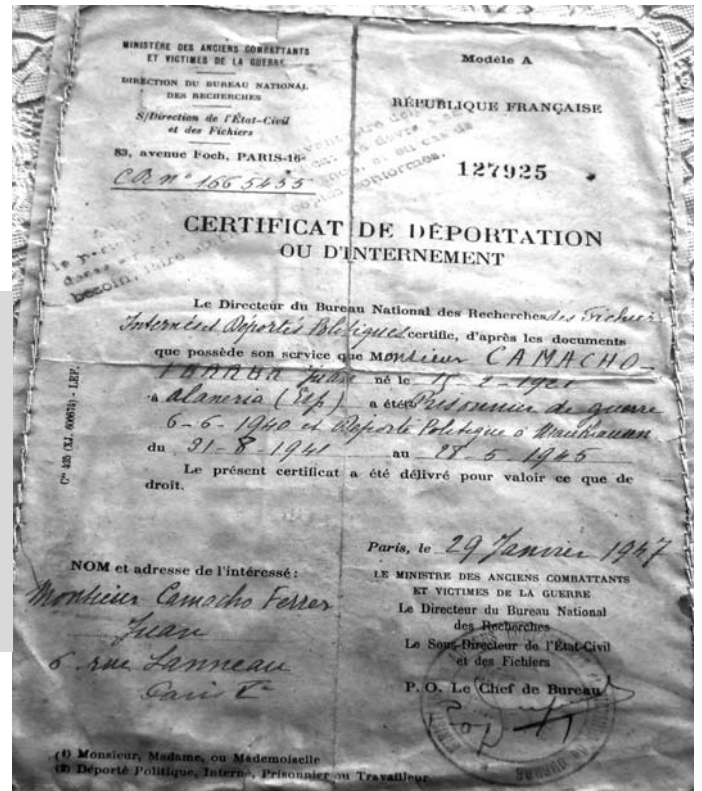
Aquests contactes bàsics van ser completats per altres relacionats amb entitats per la recuperació de la memòria, la Casa d'Espanya a l'Uruguay, el Museu de l'Holocaust de Buenos Aires, i diverses entrevistes amb testimonis sensibilitzats amb la recuperació de la memòria.

Com a conseqüència d'una agenda tan apretada amb entrevistes, trobades, investigacions diverses, al final la recerca es va centrar en la gravació professional del testimoniatge de Juan Camacho per tal de, més endavant, poder ser editat en format documental, i la recollida de dades bàsiques relatives a la seva història de vida, amb tota la documentació personal que finalment vam poder recuperar. Queda ara tota la fase d'anàlisi, per tal de poder-nos plantejar el tipus d'edició que finalment podrem fer amb els materials que tenim però, bàsicament, amb els recursos que puguem trobar.

UNA HISTÒRIA DE VIDA APASSIONANT

Juan Camacho és un home humil, generós, llest i hàbil, de mirada trapella, enamorat del seu gosset entremaliat que "vigila" la seva casa al barri de Shangrilá, al departament de Canelones, al nord de Montevideo, una mena de barri residencial força depauperat, sense serveis, sense enllumenat públic, sense asfaltar i travessat per l'autovia, que impedeix l'accés a les platges desertes i inacabables. Un barri es podria dir que perillós, si més no per dos "turistes" acabats d'arribar al

país. Viu sol en la segona de les cases que ell mateix, sastre de professió, es va construir. Aquest estiu, fins i tot encara, amb 89 anys, estava orgullós d'ensenyar-nos la llar de foc i la xemeneia que havia construït per no passar tant de fred a l'hivern, així com una làmpada per poder llegir. Estant allà, fins i tot, va canviar tot sol la distribució del seu menjador per fer-lo més acollidor, i ens va voler ensenyar amb insistència la seva sala de musculació, on fa exercici cada dia.

Certificació del seu pas pel lager.

I és que Juan Camacho és un manetes. És un supervivent. Ha viscut en diversos països, camps refugiats i al camp de concentració de Mauthausen.

Nascut a Gádor, a Andalusia, Camacho va viure tota la seva infantesa a França i amb 16 anys va marxar, juntament amb la seva família, cap a Barcelona. Poc després s'allistava i anava de voluntari al front sota la bandera de la República. La majoria dels seus amics van morir a la guerra civil. Ell, en canvi, va tenir el seu primer cop de sort. Va agafar una gran febrada a les trinxeres i el van haver de portar a Montserrat per guarir-se; la qual cosa li va evitar una mort quasi segura.

Durant el seu exili a França, va ser traslladat als camps de refugiats i, finalment, va anar a parar al camp de concentració de Mauthausen, a Àustria. El seu pas per Mauthausen és tan traumàtic com la resta de centenars de republicans arribats de tots els indrets d'Europa. Una estada d'anys plena de penalitats, patiments, fam, i mort. La major part dels seus companys els va deixar al camp, malgrat que ara malda per recuperar-ne la memòria, a manera de tribut de la seva lluita >

antifeixista. La seva trajectòria al camp va lligada a la figura de César Orquín i Serra, el traductor valencià que va convèncer les autoritats del camp, Franz Ziereis i George Bachmayer, per atorgar-li un kommando –grup de treball extern– format exclusivament per republicans, amb la condició d’oferir una productivitat major a canvi d’administrar-lo ell mateix. L’experiment, únic en l’univers concentracionari, i malgrat les penalitats, fou un èxit i a això es deu l’elevadíssim percentatge de supervivents entre l’anomenat Kommando César. Juan recorda César com un home culte, intel·ligent, hàbil en les negociacions, que va patir la pressió dels membres del partit comunista, com queda reflectit a *K.L. Reich*, de Joaquim Amat-Piniella, i d’una gran sensibilitat artística en general. El recorda dur en els càstigs exemplars davant les autoritats del camp quan calia, però també just en la distribució alimentària i de productes diversos. Una opinió ben diferent de la que habitualment hem estat acostumats a sentir dels testimoniatges, trets dels anarquistes o nacionalistes.

Gorra de Mauthausen.

El 5 maig de 1945 es va produir l’alliberament del camp de Mauthausen. Durant uns mesos Juan Camacho va estar viatjant amb un grup de refugiats per Suïssa i França. Però la bona vida, ràpidament es va acabar. I va arribar l’hora de treballar. Ho va fer en diversos hotels i fàbriques, ja sigui pelant patates o netejant. Aquella vida no el satisfieia i se’n va anar cap a la capital: París, on les coses tampoc eren fàcils: no tenia menjar ni on dormir i ho feia a les estacions de trens. Va tenir un altre cop de sort: es va trobar amb un amic que va fer al camp de Mauthausen, “era boxejador” –recorda Juan amb un somriure– i li va oferir casa seva. Aconsellat pel Tormo, així es deia l’amic, va anar al Partit Comunista perquè li fessin una carta per poder treballar a la fàbrica de Renault. L’endemà començava a treballar-hi i va aconseguir llogar una habitació; la vida li tornava a somriure.

Passats uns mesos, va decidir aprendre l’ofici de sastre, la que seria la seva veritable professió, i durant un any va anar a una escola de costura. Un cop superat, va fer un curs de tall per perfeccionar la feina i va treballar en sastreries de diverses regions franceses durant uns quants anys.

Juan a la seva casa de Canelones.

Juan al menjador de casa seva.

Al maig del 50, però, va decidir emprendre el viatge cap l'Argentina per trobar un futur, acollint-se al programa d'ajudes als refugiats del govern francès, del qual va assabentar-se en un bar de París on sovintejaven espanyols. I és que "no tenia res meu, ni el llit", recorda Juan. Va creuar l'Atlàntic en un vaixell que va fer parada a Dakar, a l'Àfrica, i a Río de Janeiro i Santo, al Brasil, a Montevideo, a l'Uruguai, i a Buenos Aires.

Només va arribar a treballar a l'Argentina uns cinc mesos, fins que obtenir prou diners per marxar cap a Montevideo. L'Argentina no donava vises i no permetia poder tenir res en propietat, explica Juan. A l'octubre partia cap a l'Uruguai en un vaixell de vapor. Allà va trobar feina de sastre i l'amor de la seva vida, l'Albina. Es van casar i van viure de lloguer fins que va poder construir-se la seva primera casa, on van néixer els dos fills fruit del matrimoni: Norberto i Cristina. Durant uns 50 anys, el Juan ha viscut feliçment amb la seva dona, que va morir fa dos anys. Va ser, precisament, aleshores quan Juan va decidir tornar a Mauthausen per tancar una part dolorosa i molt significativa de la seva vida i nosaltres vam tenir la sort de poder-lo conèixer.

L'Uruguai va donar a Juan Camacho una oportunitat, un futur, una dona, dos fills i un nét, i especialment, la felicitat.

Juan Camacho amb els seus dos fills, Cristina i Norberto a la casa d'aquest a Montevideo.

Juan al costat de la llar de foc.

Juan treballant de sastre als anys 50 a Buenos Aires.

Juan treballant a l'obrador de casa seva, amb 89 anys.